

Stručný nástin vývoje přípravného vzdělávání předškolních pedagogů od počátku 20. století

18. 8. 2011 Řízení školy str. 12 Vzdělávání - příloha
PaedDr. **Radmila Burkovičová**, Ph. D.

Jak uvádí V. Kovaříček (1972) pro léta 1914 až 1945 je charakteristický celkem malý zájem státu o přípravu učitelek mateřských škol. V tomto období se pěstounky vzdělávaly v „Ústavech ku vzdělání pěstounek pro školy mateřské“, jež byly zřizovány podle organizačního statutu vydaného výnosem ze dne 3. července 1914. Byly dvouleté a zpravidla se otevíraly ob rok. Chovanky byly přijímány nejvýše do počtu 40, musely dosáhnout 14 let věku a splňovat předepsané dosažené vzdělání. Takovýto přístup umožnil vzniknout poměrně velkému počtu církevních škol pro vzdělávání pěstounek.

Tak vznikl v roce 1921 státní ústav ve Slezské Ostravě, v roce 1928 městský ústav v Plzni, spolek „Světla“ otevřel v roce 1929 ústav ve Velkém Meziříčí. V roce 1929 byl dočasně obnoven od roku 1924 uzavřený ústav opavský jako spolkový, když dříve měl statut státního a nově byl zřízen řádový ústav sester Neposkvrněného Početí ve Šternberku.

R. Neuhöfer (Kovaříček, 1972) tak v roce 1930 sumarizuje, že pro vzdělání pěstounek existuje osm ústavů československých a čtyři německé. Uchazečky vstupovaly do kurzu po dosažení věku 17 let.

Avšak již na prvním sjezdu českého a slovenského učitelstva roku 1920 byl vysloven požadavek vysokoškolského vzdělání učitelek mateřských škol, jež se podařilo umístit i do návrhu školského zákona.

Z ekonomických důvodů však po desetiletém projednávání návrh nakonec nebyl přijat. Realizace myšlenky se poprvé ujal a částečně ji uskutečnil formou svépomocných vysokoškolských kurzů v Praze a Brně v roce 1927 a v Plzni 1928 Svaz československých učitelek mateřských škol [Podhájecká, 2003(b)].

V roce 1932 vznikla „Škola vysokých studií pedagogických“, která nabízela učitelkám mateřských škol studium formou dvouletých kurzů (Kropáčková, 2004) a v roce 1933 v Praze Studovna učitelů mateřských škol plnila funkci metodického a informačního centra.

Výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 30. května 1934 za účelem sjednocení dosavadního názvosloví bylo doporučeno nadále jednotně v českém znění používat názvů „mateřská škola“ a „učitelka mateřské školy“.

Výnos se vyjadřuje i o používání pojmenování v jazyce polském, doporučuje používat pro mateřskou školu označení „szkoła macierzyńska“ a pro učitelku mateřské školy „nauczycielka szkoły macierzyńskiej“. V německém jazyce zůstávalo pojmenování „Kindergarten“ a „Kindergärtnerin“. Výnosem téhož ministerstva ze 4. ledna 1935 dosavadní ústavy ke vzdělání pěstounek napříště ve státním (oficiálním) jazyce nesly označení Ústavy pro vzdělání učitelek mateřských škol. Budoucí učitelky měly nabýt vzdělání, kterého jest třeba k úspěšné práci ve škole mateřské, zvláště porozumění povaze dětské, důkladného poznání účelů, prostředků a způsobů výchovy ve škole mateřské, obratnosti a jistoty ve vykonávání všech povinností pěstounky ve škole mateřské (Kovaříček, 1972).

27. října 1945 byla dekretem prezidenta republiky o vzdělání učitelstva uzákoněná vysokoškolská příprava učitelů všech stupňů a druhů škol včetně učitelek mateřských škol. Vzdělání měli učitelé napříště nabývat na pedagogických a jiných fakultách (odděleních) vysokých škol.

Zřízení pedagogických fakult proběhlo podle zákona ze dne 9. dubna 1946, kterým měly být pedagogické fakulty zřízeny při všech univerzitách v českých zemích a na Slovensku.

Mimo sídla univerzit měly být vládou zřizovány také pobočky pedagogických fakult, jejichž úkolem bylo pěstovati vědy pedagogické a vzdělávati v těchto vědách kandidáty učitelství škol všech stupňů a druhů, kromě škol vysokých (Kovaříček, 1972).

Vládním nařízením z 27. srpna 1946 se určovalo, že kandidáti učitelství škol mateřských nabývají teoretického i praktického vzdělání ve vědách pedagogických, jakož i v jiných oborech, na pedagogických fakultách a jejich povinná studijní doba je čtyři semestry.

Zároveň tím měly koncem školního roku 1946/47 ukončit svoji funkci ústavy pro vzdělání učitelů mateřských škol. Přechodně mohly doplnit své vzdělání jako řádné posluchačky též učitelky mateřských škol v činné službě, které nenabývaly vysvědčení způsobilosti na bývalých ústavech pro vzdělání učitelek mateřských škol (Kovaříček, 1972).

Učitelky mateřských škol se mohly vzdělávat na pedagogických fakultách společně s učitelkami získávajícími učitelskou způsobilost pro jiný školní stupeň. Jak upozorňuje M. Podhájecká,

„zařazení učitelek mateřských škol do kategorie učitelů a jejich zrovnoprávnění s ostatními školskými pracovníky dožrávalo u nás v době, kdy v ostatních zemích měly mateřské školy charakter téměř výlučně sociální“ [Podhájecká, 2003(b)].

Kromě toho byly organizovány i kurzy pro přípravu pěstunek jak samostatně, tak počátkem padesátých let při sociálně-výchovných větvích zdravotnických škol. V periodizaci vzdělávání učitelek mateřských škol toto období končí rokem 1950.

Doba vysokoškolského vzdělávání učitelek mateřských škol netrvala dlouho. Už podle vládního usnesení z května 1950 od následujícího školního roku 1950/51 (Jedličková, 1997, s. 106) získávají učitelky mateřských škol přípravou pouze úplné střední odborné vzdělání, a to na pedagogických gymnáziích pro vzdělání učitelek mateřských škol.

Tato pedagogická gymnázia si zachovávala všechny rysy gymnázií, tedy i možnost přechodu svých absolventů na vysokou školu. Byla zamýšlená jako „solidní základ“ pro vysokoškolské vzdělání učitelstva, které mělo být přístupno v každém krajském městě.

Novou funkci pedagogických fakult představovalo doplňování vzdělání v činné službě, ale toto pouze na dálku. Úkolem pedagogických gymnázií bylo dodat učitelky o rok dříve, než by je mohly dodat pedagogické fakulty, ale před učitelky byl postaven úkol doplnit svoje vzdělání na vysokoškolské dálkovým studiem. Pedagogická gymnázia měla být zřizována ve 14 místech republiky ponejvíce přeměnou dosavadních škol sociálně zdravotních. Při pedagogických gymnáziích bylo zamýšleno zřizovat kurzy pro přípravu učitelek a pěstunek k externí závěrečné zkoušce; kurzy pro abiturienty normálních gymnázií, kteří by se chtěly věnovat učitelství a kurzy pro pěstounky mateřských škol (Kováříček, 1972).

Na jaře 1953 byl vydán nový školský zákon, jímž od roku 1953 získávaly učitelky mateřských škol vzdělání na pedagogických školách pro vzdělání učitelek mateřských škol. Odborná příprava učitelek mateřských škol trvala celkem 3 roky, čtvrtým rokem byla zavedena řízená roční praxe, jíž se ale tehdy řešila skutečnost, že většině absolventek nebylo ještě 18 let a jako neploleté tak nebyly plně odpovědné za děti.

Posléze, od roku 1960, učitelky mateřských škol studovaly čtyři roky na školách pedagogických a studia ukončovaly maturitou. Pro učitele mateřských škol byla tímto zákonem zrušená možnost vysokoškolského vzdělávání a v tomto duchu pak byla následně upravená i jejich odborná způsobilost (Nejedlá, 2002).

Výnos ministerstva školství a osvěty ze dne 21. 8. 1953 č. 109 pojmenovává požadavky na odbornou způsobilost učitelek pro působení na mateřských školách ve smyslu absolvování studia na pedagogickém gymnasiu nebo pedagogické škole pro vzdělávání učitelek mateřských škol; absolvování studia na pedagogické fakultě zakončené státní (závěrečnou) zkouškou; absolvování studia na dvouletém ústavu pro vzdělávání učitelek mateřských škol nebo externím studiem na této škole zakončené zkouškami.

Učitelky, které odbornou způsobilost pro mateřskou školu neměly a jako učitelky mateřských škol pracovaly, byly povinny si doplnit vzdělání do 4 let. Výnos přímo ukládal inspektorům ve svých obvodech zjistit, které z učitelek a pěstunek nemají odbornou způsobilost a jaké mají osobní předpoklady i objektivní podmínky k tomu, aby si odbornou způsobilost doplnily.

Po osobním jednání s jednotlivými pracovníci a po projednání s odborovou organizací měli inspektoré za úkol vypracovat plán na doškolení učitelek ve svém obvodu a vytvořit vhodné podmínky pro to, aby úkol mohl být v nejkratší možné době splněn. Z této povinnosti, po návrhu krajského národního výboru, mohly být uvolněny ty učitelky bez odborné způsobilosti, které prokázaly svoji způsobilost mnohaletou úspěšnou praxí.

LITERATURA * KOVAŘÍČEK, V. Dokumenty k vývoji zařízení předškolní výchovy a k vzdělání učitelek mateřských škol. Olomouc : PdF UP, 1978.

* KROPÁČKOVÁ, J. Od pedagogické teorie k pedagogické praxi. In Aktuální proměny a vize v předškolní výchově. Hradec Králové : PdF UHK, 2004. ISBN 80-7041-930-X.

* LEŠETICKÝ, V. Opatrovna a škola mateřská v Hr. Králové. Hradec Králové : Nákladem vlastním, 1886.

* NEJEDLÁ, D. Výchova učitelky v českých zemích v letech 1946 – 1989. In Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu. Praha : UK, 2002. ISBN 80-7292-085-4.

* PODHÁJECKÁ, M. Pedagogická příprava učitelek mateřských škol v 19. století. In Aktivita v mateřských školách: zborník. Prešov : PdF PU, 2003. ISBN 80-8068-192-9 (a).

* PODHÁJECKÁ, M. Vysokoškolská edukácia predškolských pedagógov. In Aktivita v mateřských školách: zborník. Prešov : PdF PU, 2003. ISBN 80-8069-192-9 (b).

O autorovi| PaedDr. **Radmila Burkovičová**, Ph. D., Katedra pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání, **Pedagogická fakulta Ostravské univerzity**

<http://pdf.osu.cz/>